

Az EU versenyképessége nemcsak technológiai, hanem emberi és társadalmi ügy is

CSATH MAGDOLNA¹

A cikk elemzi az EU különböző versenyképességi programjait rámutatva arra, hogy azok gyenge pontja az emberi és társadalmi oldal fontosságának elhanyagolása. A tanulmányok középpontjában ugyanis a technológiák fejlesztése, az ezekbe történő jelentős beruházások és azok finanszírozása van. Kevesebb szó esik azonban arról, hogy a versenyképesség javításában jelentős szerepet játszanak az emberi és társadalmi tényezők is. További probléma, hogy bár az EU27 nagyon eltérő fejlettségű és versenyképességű országból áll, a versenyképességi tanulmányok mégsem tárgyalják azt a kérdést, hogy az egyes országok versenyképességének javítása nélkül az EU versenyképessége sem javítható. A cikk statisztikai adatokra támaszkodva mutatja be, hogy az országok közötti versenyképességi és fejlettségi különbségek csökkentése, valamint a humán és társadalmi tényezőkre való nagyobb odafigyelés feltétele lenne annak, hogy az EU egészének versenyképessége is javuljon.

Kulcsszavak: versenyképesség, humán és társadalmi vagyon, nem megfogható befektetések és értékek, fejlettségi szakadék

European Competitiveness is Not Only a Technological Issue, but Also a Human and Social Matter

The paper analyses the several competitiveness programs of the EU, and calls attention to the weak points like the neglect of human and social aspects. The studies focus on developing technologies and spending considerable amount of money on them. It is less discussed, however, that human and social aspects also play significant role in improving competitiveness. It is also a problem that while the EU consists of 27 Member States which are extremely different in terms of development and competitiveness, but the different studies do not pay any attention to this fact. In conclusion, this article, based on statistical data, will prove that without looking for solutions to decrease development and competitiveness differences among the member states and focusing more

¹ Magántanár, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, e-mail: csath.magdolna@uni-nke.hu

attention on human and societal issues it will not be possible to genuinely improve European competitiveness.

Keywords: competitiveness, human and social capital, intangible investment and assets, development gap

Bevezető gondolatok

Az Európai Unióban már hosszú ideje téma, hogy elsősorban innovációban és termelékenységben folyamatos lemaradásban van az USA és Kína mögött. Több tanulmány is született, de egyiknek sem lett érdemi hatása. A lecsúszás folytatódott. Az első legátfogóbb versenyképességi stratégia 2000-ben született, és azt ígérte, hogy 2010-re az EU gazdaságát a világ legversenyképesebb és -dinamikusabb tudásalapú gazdaságává alakítja, amely képes lesz fenntartható gazdasági növekedésre, jó munkahelyek teremtésére és erősebb társadalmi kohézió létrehozására. A stratégiáról részletes elemzést készített Mundschenk,² rámutatva annak gyenge pontjaira és emiatt a megvalósíthatóság valószínű nehézségeire, annak ellenére, hogy a stratégia iránya jónak tűnt, hiszen az innováció, a tanuló gazdaság és a társadalmi, környezeti megújulás fontosságát hangsúlyozta.

Kritikát fogalmazott meg Wim Kok holland politikus is, aki 1994. augusztus 22. és 2002. július 22. között Hollandia miniszterelnöke volt, és azzal bízták meg, hogy értékelje a stratégia kapcsán elért eredményeket. 2004-ben készült jelentésében arra hívta fel a figyelmet, hogy minden területet a lassúság jellemez, és a kitűzött célok többségét nem sikerült elérni.³ Meg kell jegyeznünk, hogy már ekkor olyan problémák merültek fel, amelyek a mai napig nehezítik az EU versenyképességének javítását, mint például az informatikahasználat alacsony szintű elterjedtsége, a bürokráciacsökkentés elmaradása, a kockázati tőke hiánya és a tudáshiány, amelynek oka a tudásba való szükséges beruházások elmaradása volt. A későbbiekben újabb versenyképesség-javító stratégiák készültek.

2010 márciusában jelent meg az okos, fenntartható és „befoglaló növekedésről” (*inclusive*) szóló bizottsági stratégia,⁴ amely „új kezdetekről”, az európai gazdaság szerkezeti gyengeségeinek kiküszöböléséről, az innováció és digitalizáció fontosságáról, a hatékonyabb erőforrás-felhasználásról, különös tekintettel a szénhasználat csökkentéséről, iparpolitika készítéséről fogalmazott meg teendőket 10 évre előre, azaz 2020-ra. Meg kell jegyezni, hogy ez az anyag már felhívta a figyelmet arra, hogy ha az EU nem cselekszik, akkor nem lesz elkerülhető a hanyatlása.

2023. márciusban pedig, az egységes piac létrejöttének 30. évfordulójára jelent meg egy anyag az EU hosszú távú versenyképességéről. Ebben a legfontosabb versenyképességi

² MUNDSCHEK 2006.

³ KOK 2004.

⁴ European Commission 2010.

tényezőkként az egységes piac létét, a finanszírozást, az infrastruktúra-fejlesztést, a kutatás-fejlesztés támogatását, a zöldenergiára való áttérést, a digitalizációt, a körforgásosság megvalósítását, a kereskedelmi együttműködések további bővítését, továbbá a nők és az EU-n kívülről jövők munkapiaci részvételének növelését sorolták fel.⁵

Ez az anyag, tartalmát tekintve, már egészen közel volt a Draghi-féle 2024. évi nagy versenyképességi tanulmányhoz. Azt érzékelhetjük, hogy az EU gazdasági problémáival, a romló versenyképességgel és a gyenge innovációs teljesítménnyel hosszú ideje foglalkoznak különböző elemzések. Mindezek a kezdeményezések 2024-re „összeértek” két nagy terjedelmű tanulmányban, amelyekről az EU vezetése most már fordulatot vár.

A Letta- és a Draghi-tanulmány

Enrico Letta tanulmánya⁶ 2024 áprilisában jelent meg. A 147 oldalas tanulmány vitaanyag, adatokkal alátámasztott elemzéseket nem tartalmaz. Javaslatokat, úgynevezett ütemterveket azonban kijelöl, többnyire a 2030-ig terjedő időhorizonton. Lényege a cselekedetekre buzdítás. A főbb területek, amelyeken gyors előrelépésre van szükség Letta szerint, az EU egészére kiterjedő infrastrukturális fejlesztések, beleértve az út- és vasúthálózatokat és az elektromosenergia-rendszereket, a kutatás, innováció és oktatás erőteljesebb összekapcsolása, pénzügyi integráció, zöld- és digitális átmenet, a körforgásos gazdaságra való áttérés, a védelmi képességek erősítése, különös tekintettel a védelmi ipar fejlesztésére és az egészségügyi szektor fejlesztése. Bár a tanulmány bevezetésében említi az emberi és társadalmi tényezők fontosságát, hangsúlyozva, hogy a tervek csak a politika, az üzleti élet és a társadalom együttműködésével valósíthatók meg, a társadalmi tényezőkre csak a tanulmány vége felé kerül sor. Érdekes felvetés ezen belül a munkaerő-mobilitás támogatása, ami nyilvánvalóan a gazdagabb országok számára jelent előnyt. Az általános tudásszint bővítésének módjaira sem tér ki a tanulmány, bár a legelején gyenge pontként említi a tudáshiányt. A bürokráciacsökkentés fontosságával is csak nagyon röviden foglalkozik, bár a kiterjedt bürokráciát, amely elsősorban a kisvállalkozások működését nehezíti, a tanulmány legelején a szerző szóba hozza.

Ami pedig teljesen hiányzik a tanulmányból, az a versenyképesség-javítás legfontosabb feltétele, a termelékenység- és hatékonyságnövelés. A javasolt fejlesztések finanszírozására szükséges összegeket a tanulmány említi, de hogy miért éppen annyira lesz szükség, és milyen ellenőrzési rendszerek biztosíthatnák a ráfordítások hatékonyságát, arról a tanulmány nem tesz említést. Végül az érződik, hogy a legfontosabb versenyképesség-javítási módszernek a jelentős centralizációt tartja a gazdaság és főleg a finanszírozás területén. A tudásszintemeléshez is a tudáshálózatok központosított kiépítését javasolja, viszont a tudásba történő beruházások szükségességét nem hangsúlyozza.

⁵ European Commission 2023.

⁶ LETTA 2024.

A Draghi-tanulmány⁷ egyértelműen épít a Letta-jelentésre, de azt részletesebben bontja ki, és sokoldalú pénzügyi elemzésekkel támasztja alá. A Draghi-jelentés két részből áll („A” és „B”). Az „A” rész egy 73 oldalas összefoglaló és javaslatok, a „B” rész pedig egy 328 oldalas háttéranyag részletes statisztikai elemzésekkel.

A jelentés elemző része mélyre menően mutatja be az EU gyenge pontjait, az innovációban és digitalizációban való elmaradottságot az USA és Kína mögött, a gazdasági szerkezet egyik fő problémáját, az úgynevezett „öregedő” iparágak magas és gyorsan fejlődő „új” ágazatok alacsony arányát, ami miatt kicsi a gazdasági dinamizmus. Ez a tanulmány említi az alacsony termelékenységi szint problémáját, de végső soron az előrelépést a jelentős technológiai beruházásoktól és ehhez az egységes tőkepiac megteremtésétől és a lakossági megtakarítások reálszférába vezénylésétől várja. A tanulmány számításai szerint évi 750–800 Mrd euróra lenne szükség a tervezett beruházások finanszírozásához, ami évente az EU 2023. évi GDP-je körülbelül 4,4–4,7%-ának felelne meg. A Draghi-tanulmány sem fordít nagy figyelmet a tudásberuházások fontosságára. Azt viszont hangsúlyozza, hogy a mobilitást az EU-n belül és az EU-n kívülről is ösztönözni kell ahhoz, hogy a megfelelő tudású és képességű munkaerő rendelkezésre álljon a cégeknek. Ez a Letta-féle gondolat, amely szintén arra biztatná a kevésbé fejlett országok jól felkészült szakembereit, hogy a fejlettebb országok cégeiben vállaljanak munkát. Arra viszont nem tér ki ez a tanulmány sem, hogy milyen visszatartó erőt jelent ez a megoldás a kevésbé fejlett gazdaságú országok felzárkózásával kapcsolatban. Az sem tűnik az EU-n kívüli fejlődő világgal szemben barátságos lépésnek, ha a kitanult szakembereiket az EU szeretné magához vonzani. Mindkét tanulmány esetén megállapíthatjuk, hogy egyrészt nem tárják fel a lemaradás valamennyi objektív okát, valamint, hogy elég egyoldalúan, mechanikus szemlélettel közelítik a megoldási lehetőségeket. Az okok között például nem említik, hogy az európai gazdaság leggyengébb pontja, a járműipar – mások mellett – azért maradt le versenyképességben, mert az értékláncainak összeszerelő szakaszait alacsony bérű és jelentős állami támogatásokat biztosító országokba helyezve jelentős profitra tudott szert tenni, amit aztán többnyire szétosztott a tulajdonosok között. Ez együtt járt az alacsony kutatás-fejlesztési ráfordításokkal, valamint azzal, hogy a munkaerő továbbképzésére sem fordítottak eleget a cégek. Utóbbi esetben a tudást – ahogyan erre a két jelentés egyébként továbbra is biztat – a kelet- és dél-európai, valamint EU-n kívüli országokból érkezők biztosították például a német cégeknek. A megoldások kapcsán kevés szó esik a tudásberuházásokról, valamint arról, hogy a fejlesztési forrásokat miért elsősorban az államnak kellene biztosítania. Hiszen a technológiákba, a tudásba való beruházás a nyereséges működés érdekében elsősorban vállalati feladat. A tudásberuházások elhanyagolására utal, hogy például az EU-szintű GDP-arányos összes kutatás-fejlesztési ráfordítás szintjét 2030-ra kívánja az EU 3%-ra emelni, miközben a versenytársai, például az USA és Dél-Korea esetén már 2023-ban többet, Kína esetén közel ennyit fordítottak K+F-re. (USA 3,59, Dél-Korea 4,85, Kína 2,56%).

⁷ DRAGHI 2024.

Végül arra kell felhívunk a figyelmet, hogy egyik anyag sem foglalkozik a talán legfontosabb EU-s szintű versenyképesség-javítást gátló tényezővel, a tagországok közötti jelentős fejlettségi és versenyképességi különbségekkel. Úgy tűnik, hogy a fő cél a minél erőteljesebb központosítás, amelynek keretében a kevésbé fejlett országok „erőforrásaira”, például képzett szakembereire és lakossága megtakarításaira számít elsősorban a „központ”; de „nemzeti szintű” versenyképesség-javítási célokat nem tűz ki. Erre utal a „tudás és képességek uniója” létrehozásának terve is. A versenyképesség-javítást és az innovációt főleg a kisvállalkozások esetén erősen akadályozó bürokrácia érdemi, jelentős csökkentésére sincsenek komoly kezdeményezések. Igaz az szóba került, hogy erre szükség lenne, és majd ilyen programot is kidolgoz a Bizottság. Arról azonban szintén nincs szó, hogy a bürokráciacsökkentés keretében, a modernebb és hatékonyabb EU-vezetés érdekében egyrészt csökkenteni lehetne az „EU-bürokraták” számát, másrészt nagyobb teret kellene adni az alulról jövő kezdeményezéseknek. Ez javítaná az EU működési hatékonyságát, beleértve az állami pénzek felhasználásának hatékonyságát is.

Végül nem esik szó arról, hogy jelentősen kellene emelni a termelékenységi szintet, ami szintén vállalati feladat: összefügg a vállalatok innovációs, digitalizációs és belső képzési tevékenységével. A következő táblázatban röviden összefoglaljuk a tipikus gyenge pontokat és a javasolt megoldásokat.

1. táblázat: Kulcsproblémák, főbb javaslatok

Hangsúlyozott problémák	Kiemelt megoldási javaslatok
<ul style="list-style-type: none"> • az EU az innováció és a digitalizáció területén lemaradóban van • az ipar szerkezetét a „régí” ágazatok magas aránya jellemzi (pl. autóipar, vegyipar) • nem elég vonzó már az EU a külföldi szakemberek számára, kevés a jól felkészült szakember • a cégek nem fektetnek be a munkavállalók továbbképzésébe • magas energiaárak, széttöredezett energia-rendszer, erős függőségek • hosszú értékláncok, nem megbízható partnerekkel • kevés új startupcég, amelyik pedig növekedni akar, az nem az EU-ban, hanem inkább az USA-ban teszi • kevés a kockázati tőke, szétszabdalt a tőkepiac, kevés a fejlesztési forrás • lassú döntéshozatal az EU-ban, magas bürokráciaszint • idősödő és fogyó lakosság 	<ul style="list-style-type: none"> • többet költeni K+F-re (de a terv 2030-ra is csak a GDP 3%-a) és technológiai, digitális fejlesztésekre • megtakarítási és beruházási, valamint tőkepiaci unió létrehozása • a közös piac megerősítése • a „régí ágazatok” megújításába befektetés és erős új ágazatok kialakítása, különösen a digitalizáció területén • energiafüggetlenség megteremtése • nagyobb cégek kialakítása a jobb világgpiaci pozíció érdekében • az EU-n belüli munkaerő-mobilitás ösztönzése és az EU-n kívülről szakemberek bevonása • az oktatási és kutatási rendszerek összehangjának megteremtése („tudás és képességek uniója”) • bizonyos anyagok beszerzésének EU-s szintre emelése • a védelmi ipar megerősítése és centralizációja

Forrás: LETTA 2024, DRAGHI 2024

A táblázatból azt látjuk, hogy nem kap elég hangsúlyt a versenyképesség emberi és társadalmi oldala. Például nincs a külföldi szakemberek bevonásán túli javaslat a tudáshiány érdemi és gyors enyhítésére, de a népességfogyás kezelésére sem. A bürokráciacsökkentés szerepel a feladatok között, de az ezzel kapcsolatos felvetések nem elég konkrétak. Végül a javaslatok nem álltak még össze egyértelmű feladatokat, ráfordításokat, megtérülési számításokat és felelősöket összefoglaló egységesített stratégiává. Nem kap továbbá elég hangsúlyt a termelékenység javításának és a hatékonyság fokozásának fontossága, és nincs szó a tagállamok közötti különbségek csökkentéséről, mint az egész rendszer, az EU egésze versenyképessége növelésének feltételéről. Zárógondolatként megemlíthető, hogy az anyag szemlélete erősen mechanikus, mennyiségorientált. A bürokráciacsökkentés említésénél is az a felvetés, hogy hány felesleges szabályt lehetne kiiktatni, és nem az, hogy az egész döntési-irányítási rendszer minőségét hogyan lehetne megjavítani. De melyek is az EU versenyképességének tipikus problémái? Ezt elemezzük a következő pontban.

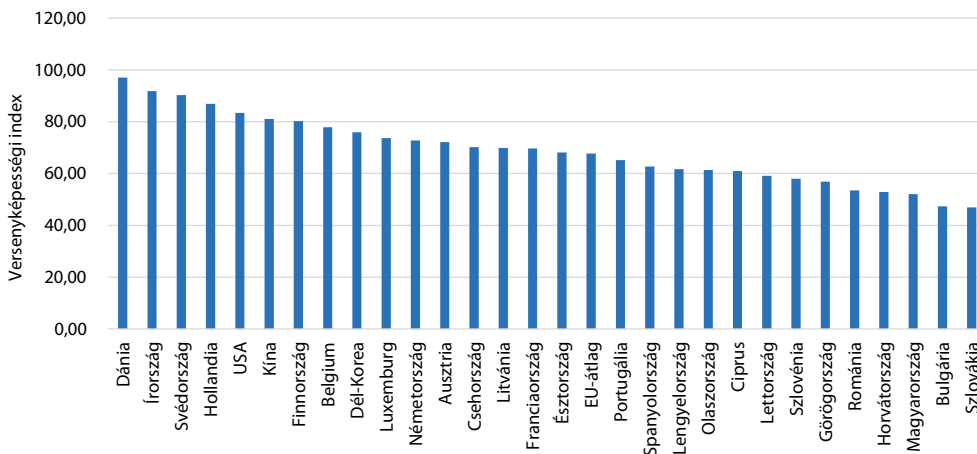
Az EU versenyképességi lemaradásának tipikus okai

Ahogy azt már bemutattuk, az EU versenyképességi lemaradása nem új keletű probléma. Hosszú ideje jelzik a különböző elemzések a problémákat, és az EU várható versenyképességi lemaradását. Az okokat a két friss tanulmány felveti, de nem javasol mindegyikre megoldást. A tanulmányok nem érintenek továbbá egy nagyon fontos, a rendszerek működését jellemző összefüggést. Azt, hogy a mindenkori lemaradás okait a több évre visszamenő rossz döntésekben vagy elmaradt döntésekben kell keresni. Ezzel összefüggésben a mai jó döntésektől sem lehet azonnali eredményeket várni. Az USA és Kína például nem egy-két éve költ jelentős összegeket kutatás-fejlesztésre és oktatásra, hanem hosszú ideje. Ezt az EU viszont elmulasztotta, és ennek eredménye – mások mellett –, hogy mára az USA elhúzott innovációban és az azzal összefüggő versenyképességben az EU mellett. Kína pedig gyorsuló tempóban zárkózik fel az EU-hoz. A következőkben a rendelkezésre álló Eurostat-adatokra és versenyképességi elemzésekre támaszkodva vizsgáljuk meg az EU helyzetét néhány vagyoni és befektetési mutató alapján. A közgazdasági irodalom megkülönbözteti egy ország befektetési (*flow*) és vagyoni (*stock*) értékeit. A befektetési mutatók dinamikus értékek, hatásukat hosszabb távon fejtik ki. Eredményük a *stock*, azaz a létrejövő vagyon, eredmény vagy teljesítmény – annak függvényében, hogy milyen összefüggésben elemzünk –, amely adott időszakot jellemző statikus érték. Flowmutató például a GDP-arányos kutatás-fejlesztési ráfordítás és stockmutató a létrejövő szabadalmak, mint nemzeti vagyonelemek száma. Nyilvánvaló tehát, hogy időbeli eltolódás van a flow- és a stockértékek között. Továbbá az is fontos közgazdasági jellemző, hogy adott flowértékből mekkora stock-érték keletkezik. Ez ugyanis a ráfordítások hatékonyságát mutatja. Az EU jelenlegi versenyképességi helyzetének értékelését néhány stockmutatóra elfoglalt helyének bemutatásával kezdjük.

Az EU versenyképessége nemcsak technológiai, hanem emberi és társadalmi ügy is

Stock- (vagyon, teljesítmény, eredmény) mutatók

A versenyképesség az egyik fontos stockmutató.

1. ábra: Versenyképességi index (max.=100, 2024)

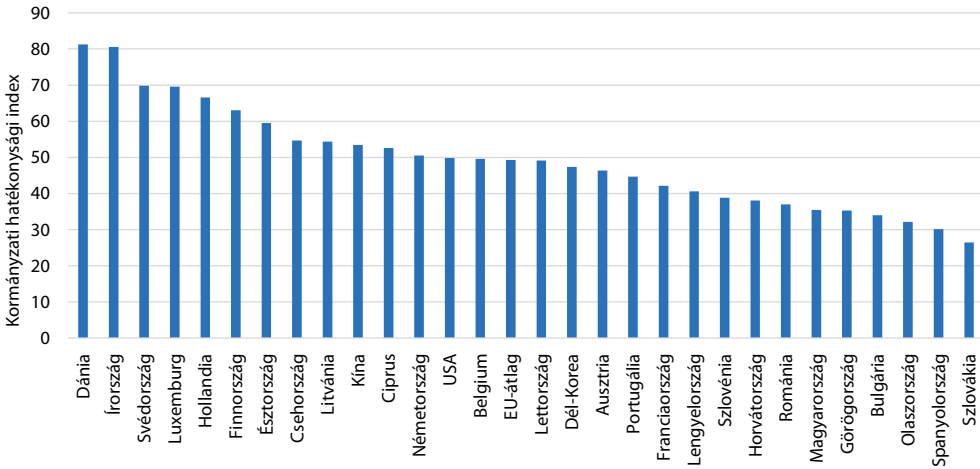
Forrás: IMD 2024

Az 1. ábrán 26 EU-s, 3 versenytársország és az EU-átlag versenyképességi helyezését látjuk az IMD 2024. évi versenyképességi tanulmánya alapján.⁸ Meg kell jegyezni, hogy a versenyképességi index kompozit mutató, számításához 164 statisztikai és 92 kérdőíves felmérésre alapozott adatot használt az IMD.⁹ Tekintettel arra, hogy az EU nem tekinthető országnak, ezért versenyképességi indexének értékét a vizsgálatban szereplő 26 tagország indexértékének átlagaként adjuk meg, hiszen végső soron az EU mint egység versenyképessége a tagországok versenyképességétől függ. Szerepelnek továbbá a táblázatban az EU három fő versenytársa, az USA, Kína és Dél-Korea adatai is. Az IMD 2024-ben összesen 67 ország adatait elemezte. A táblázatban azt látjuk, hogy az EU az átlagérték alapján az EU-s országok között a 14. helyen van. Az összes vizsgált 67 ország között a 35. Az első 10 helyen csupán négy EU-s országot találunk. Amire fel kell figyelni, hogy az EU két legnagyobb gazdasága, Németország és Franciaország versenyképességi-index-értéke az EU-ban csak a 8., illetve 12. helyre elegendő. Vezető helyen 3 skandináv ország, valamint Írország és Hollandia van. Szintén látható, hogy jelentős a különbség a legjobb és a legrosszabb (Dánia és Szlovákia) érték között: 50,13 pont, ami a nagyon nagy EU-n belüli versenyképességi szakadékra mutat rá.

Az EU-átlagérték továbbá sokkal alacsonyabb, mint az amerikai, kínai és dél-koreai. Az amerikai érték 15,73, a kínai 13,34 és a dél-koreai 8,22 ponttal jobb az európai

⁸ A kutatásban nem szerepel Málta.

⁹ IMD: Institute for Management Development, Lausanne-i oktató-kutató intézet, amely évente jelentet meg különböző, nemzetközi összehasonlításokon alapuló elemzéseket.

2. ábra: Kormányzati hatékonyság index (max. = 100, 2024)

Forrás: IMD 2024

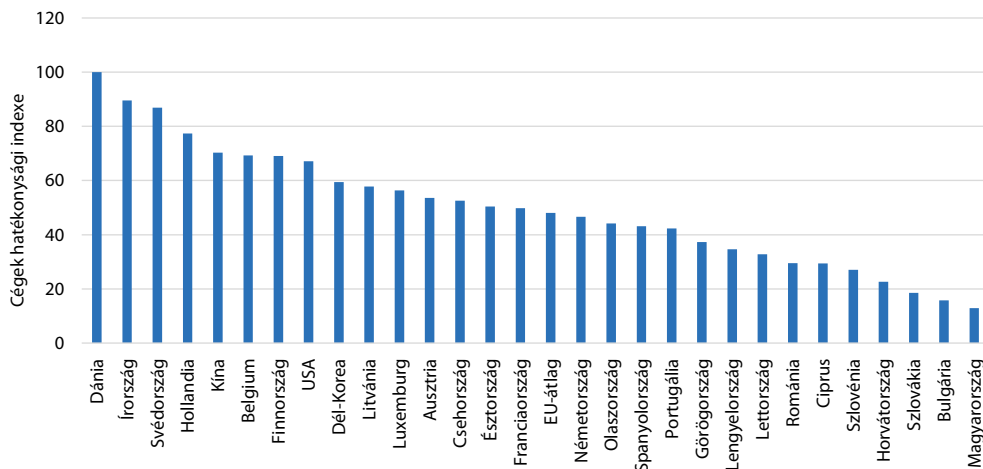
átlagnál. Az USA az 5., az EU a 16. helyen található. A teljes IMD-listán az USA a 12., Kína a 14. és Dél-Korea a 20. helyen van. Megemlíthetjük, hogy az EU-átlagnál például a kanadai, hongkongi, ausztráliai, szingapúri és új-zélandi versenyképességi index értéke is magasabb.

Az EU legnagyobb gazdaságát jelentő Németország csak a 24., vagyis igazoltak a friss EU-s tanulmányok megállapításai az EU versenyképességi lemaradásáról.

A versenyképességgel összefüggő állapot- (*stock*) mutatónak tekinthető a céges és a kormányzati hatékonyság helyzete. Az ezekkel kapcsolatos problémák is megjelennek a Letta- és a Draghi-tanulmányban. Az állami hatékonyság javításának fontos eszköze a bürokráciacsökkentés. A céges termelékenységet pedig leginkább tudásberuházásokkal, szervezet- és folyamat-korszerűsítéssel, korszerű vezetési módszerek alkalmazásával lehet javítani. A 2. és a 3. ábrán erre a két adatra látjuk a helyezéseket.

A 2. ábrán az állami hatékonysági index értéke szerinti helyezéseket látjuk. A hatékonysági index is kompozit mutató, 14 mutató alapján számítják.

A rangsorban az első 10 helyen mindössze 3 EU-s ország van. Az EU-s átlagérték csupán 49,32, ezzel az EU a teljes listán 36., az EU-tagállamok között pedig a 15. helyen van. A teljes listán megelőzi az USA (34. hely) és Kína (27. hely). Dél-Korea a 39. helyen van. Az EU-n belüli különbségek erre a mutatóra is jelentősek. A legjobb értéket Dánia (81,27), a legrosszabbat Szlovákia (26,45) esetén találjuk. A különbség 54,82. Feltűnően gyenge a német érték is, 50,52, ami a teljes listán a 32., az EU-tagállamok között a 9. helyre elég. Észtország és Csehország is megelőzi Németországot. Az állami hatékonysági indexen belül az egyik részmutató a bürokrácia mértéke. A 10 legalacsonyabb bürokráciaszintű ország között csak három EU-s tagország, Dánia, Franciaország és Svédország található. Németország a 46. Az USA a 27., Kína a 26. és Dél-Korea az 54.

3. ábra: Cégek hatékonysági indexe (max.=100, 2024)

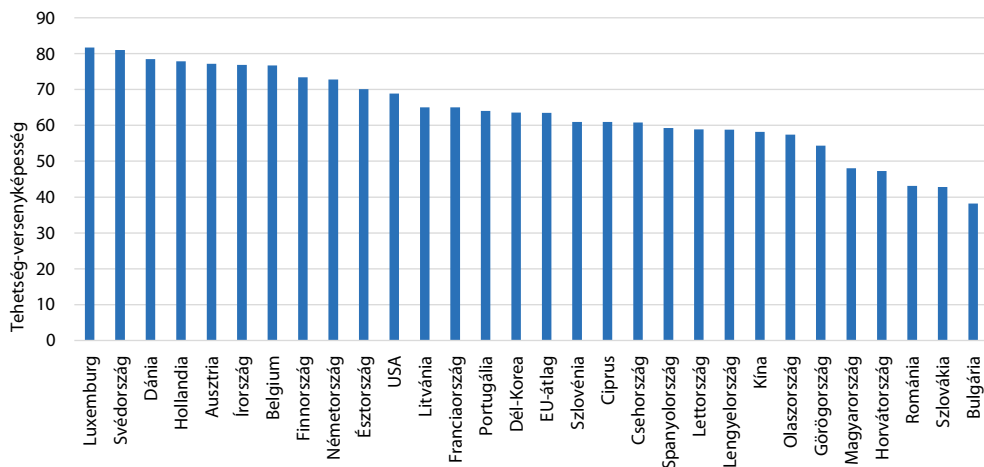
Forrás: IMD 2024

A 3. ábra a céges hatékonyságiindex-érték szerinti rangsort mutatja. Ez az adat különösen fontos, hiszen a cégek működési hatékonysága döntő befolyással van az általános versenyképességre. Komoly gondokra figyelmeztet a legjobb dán és leggyengébb magyar érték közötti jelentős különbség, ami 87,07. A német érték is feltűnően gyenge: 46,58. Ez a 35. helynek felel meg a teljes listán, az EU-n belül pedig a 13.¹⁰ Céghatékonyság tekintetében különösen figyelemre méltó az USA jelentős előnye, 19. pozíciója. De Kína 15. és Dél-Korea 23. helye is messze jobb, mint az EU-s átlag alapján elért EU-s pozíció. A továbbiakban mélyebbre ásunk, és megvizsgálunk két olyan vagyonelemet, amely a termelékenységre és a versenyképességre általában is jelentős hatást gyakorol. Ezek az EU-s tudás- és képességvagyonnal kapcsolatos értékek, a tehetség-versenyképességi rangsor és ezen belül a tudásszint és képességek rangsor. Az elemzést szintén az IMD végzi.¹¹

A 4. ábrán látható rangsorban az EU átlagértéke – 63,49 – szerint a 27., az EU-n belül a 14. helyen van. A teljes listán elért, az eddigieknél sokkal jobb pozíció összhangban van a két EU-s jelentés megállapításaival, amelyek szerint az EU humán vagyona még mindig erős. Igaz az USA 21. és Dél-Korea 26. helye most is jobb. Kína viszont erre a mutatóra csak a 38. helyen van. Az első 10 pozícióból 5 EU-s országé. A legjobb és legrosszabb (Luxemburg és Bulgária) érték közötti különbség azonban továbbra is magas: 43,51. Az EU-ban az élbolyban, Luxemburg mellett 2 skandináv ország, Svédország és Dánia található. Felmerülhet, hogy miért ennyire jó a luxemburgi adat. Luxemburg

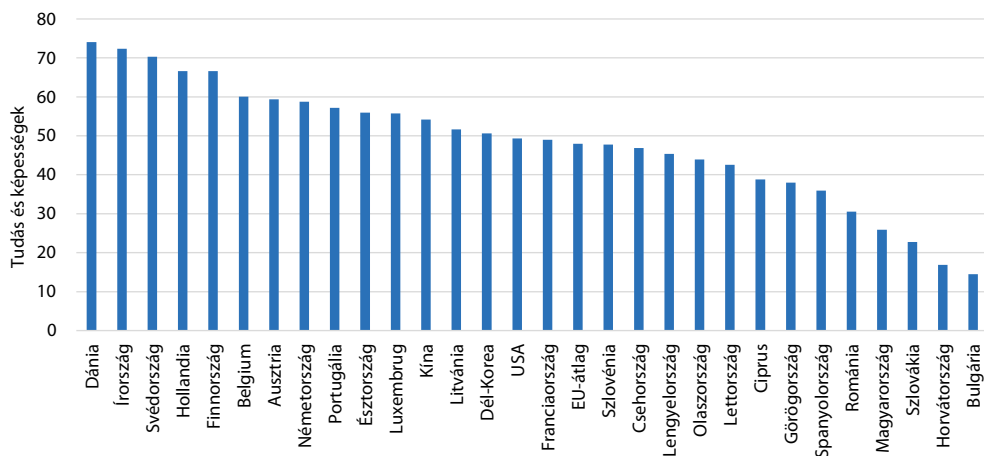
¹⁰ Ez az érték alig jobb, mint az EU-s átlag. Az EU-s átlag szerinti pozíció is 13., de természetesen ez „elméleti pozíció”, hiszen az EU nincs országgént az értékelt országok között.

¹¹ IMD Talent 2024: az IMD évente megjelenő tehetséggrangora, amely három részterületet a tudásba való befektetést, az adott ország tudásvonzó és -megtartó képességét és a meglévő tudás és képességek szintje alapján az ország jövőre való felkészültségét elemzi. Az első *flow*, a másik kettő *stock* jellegű mutató.

4. ábra: Tehetség-versenyképességi indexértékek szerinti rangsor (max.=100, 2024)

Forrás: IMD Talent 2024

5. ábra: Rendelkezésre álló tudás és képességek index (max.=100, 2024)

Forrás: IMD Talent 2024

tipikusan tudásalapú gazdaság, többségében jól fizető szolgáltatási munkahelyekkel. Ezért vonzza egész Európából, sőt Európán kívülről is a felkészült, tehetséges szakembereket. A vonzerő tekintetében a teljes listán Luxemburg a 4. helyen van. De – mint később látni fogjuk – a tudásberuházások tekintetében is élen van: az EU-ban az első, a teljes listán a 2. helyen. De az Eurostat szerint 2023-ban a 25–64 éves korcsoportban felnőttképzésben részt vevők aránya tekintetében is jó adattal, 16,2%-kal büszkélkedhet. Igaz, a skandináv államok adatai ennél is jobbak.¹²

¹² Eurostat 2024. 12. 12.

Az 5. ábra a tehetségindex egy részterületét, a rendelkezésre álló tudás és képességek szintjét méri a tehetségvagyonon belül. Erre a mutatóra az EU-s átlagérték 47,97, aminek alapján az EU a teljes listán a 35., az EU-s listán a 14. helyen van.

Az első 10 pozícióból 5 EU-s országot, közöttük három – Dánia, Svédország, Finnország – skandináv ország. Az EU-n belüli különbségek továbbra is jelentősek: a legmagasabb dán (74,04) és a legalacsonyabb bolgár (14,50) közötti különbség 59,54.

Régiók adatai különösen gyengék, ami összefügghet a szakember-elvándorlással, amit egyébként a Letta- és a Draghi-tanulmány még fokozni szeretne. Az agyelszívás veszélyének nagysága a legnagyobb Szlovákiában, követi Magyarország és Bulgária (67., 65., 61. hely). Meglepő, hogy Németország is viszonylag rossz pozícióban van az agyelszívás tekintetében (25. hely), míg Svájc és Dánia esetén gyakorlatilag nincs agyelszívás (1., 2. hely).

Flow- (ráfordítás) mutatók

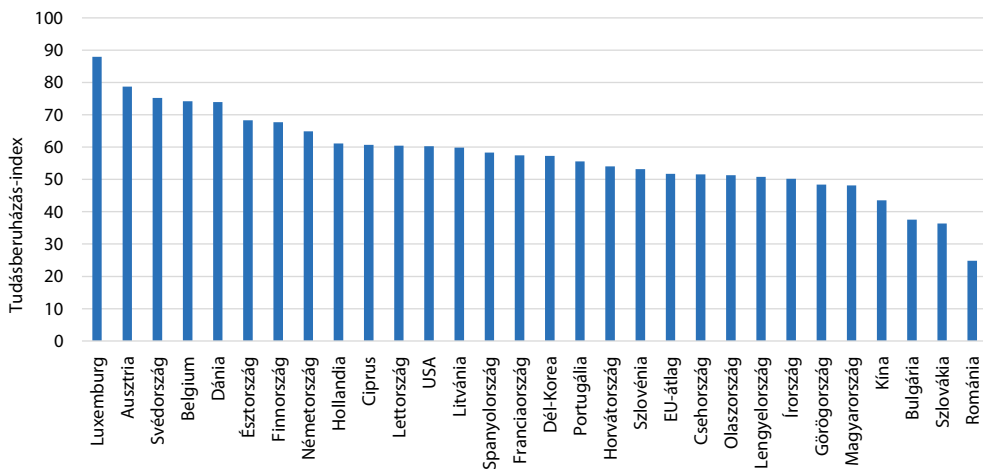
Három mutató, a tudásberuházások, a GDP-arányos kutatás-fejlesztési ráfordítások és egy digitalizációs, az online tanulásban részt vevők aránya szerinti rangsorokat vizsgáljuk. Az első azt hangsúlyozza, hogy egy ország mennyit fordít a hazai lakosság tudásának bővítésére. A második, a kutatás-fejlesztési ráfordítás különösen fontos mutató, hiszen ennek nagysága jelentősen – bár nem kizárólagosan – befolyásolja az innovációs eredményeket.

Végül a harmadik egy felnőtt továbbképzési és egyben digitalizációs mutató, mivel azt vizsgálja, hogy mennyien használják az online tanulási lehetőséget és az online tananyagokat az adott korcsoporton belül. Ez az arány nyilván nem egyezik meg az összes, továbbképzésben részt vevők arányával.

A 6. ábrán a tudásberuházás-index értéke szerinti rangsort látjuk. Az index EU-s átlagértéke 51,73, ami alapján az EU a teljes listán a 32., az EU-s listán a 18. helyen van. Az utóbbi gyengébb helyezések az az oka, hogy sok országban magas az index értéke, viszont az EU-s átlagot lerontja, hogy sok a nagyon alacsony indexértékű ország is. A versenyképesség javíthatósága szempontjából ez a gyenge jelenlegi érték mindenképpen figyelemre érdemes, már csak azért is, mert ezek az alacsony jelenlegi tudásberuházások előrevetítik a jövőbeli versenyképesség-javítás nehézségeit is. A teljes listán az USA az előkelő 19. helyen van. Dél-Korea a 26., Kína a 41.

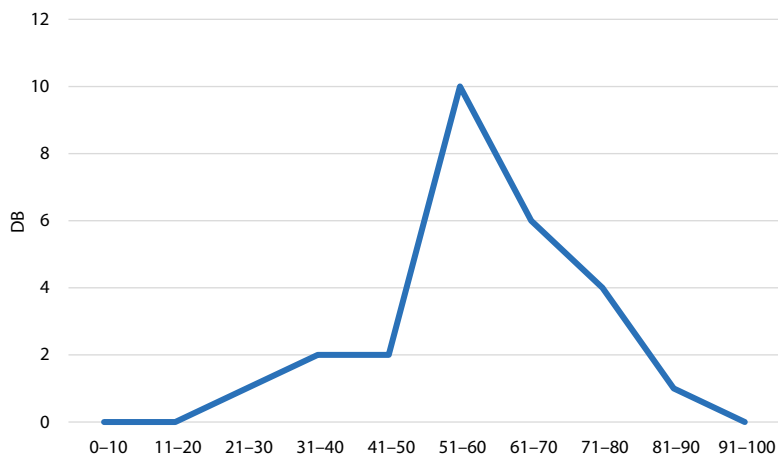
A legmagasabb luxemburgi érték (87,95) és a legalacsonyabb román (24,86) között a különbség most is jelentős: 63,09.

A 7. ábra azt érzékelteti, hogy az értékek az átlag körül sűrűsödnek, ami kevés ahhoz, hogy a jövőben is rendelkezésre álljon a szükséges tudás- és képességszint. A mai tudásbefektetések ugyanis csak a jövőben hozzák meg az eredményt, a tudásvagyonnövekedést. Különösen nagy gondot és a lemaradás veszélyét jelzik a nagyon alacsony értékek, de nemcsak az azokkal rendelkező országok, hanem az EU egésze számára is.

6. ábra: Tudásberuházás-index (max.=100, 2024)

Forrás: IMD Talent 2024

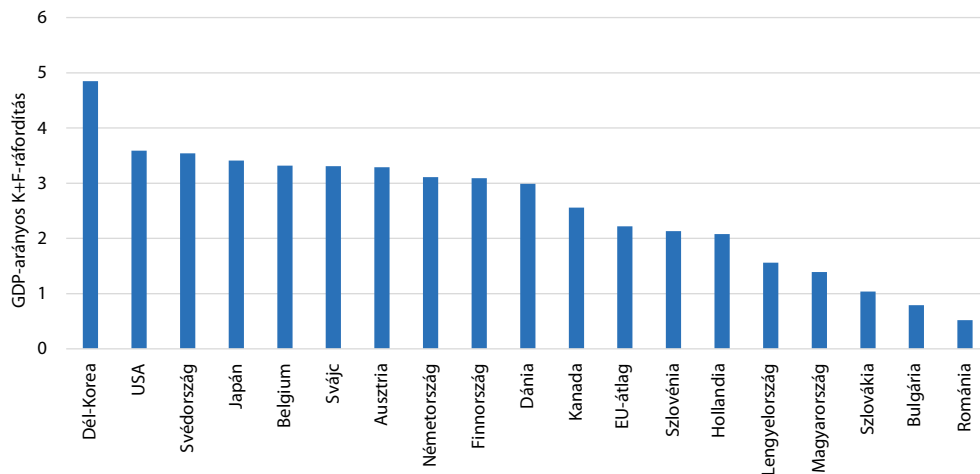
7. ábra: Az EU-n belüli tudásberuházás-index értékeinek eloszlása

Forrás: Az IMD Talent 2024 alapján a szerző szerkesztése

Két további adat is figyelmeztet erre a veszélyre. Az egy főre jutó összes állami oktatási ráfordítás tekintetében például az USA a 6., Németország a 9., Csehország a 31., Magyarország a 40. helyen van. Az egy diákra jutó oktatási közkiadás tekintetében pedig az USA a 7., Németország a 15., Csehország a 31., Magyarország a 40. helyen van.

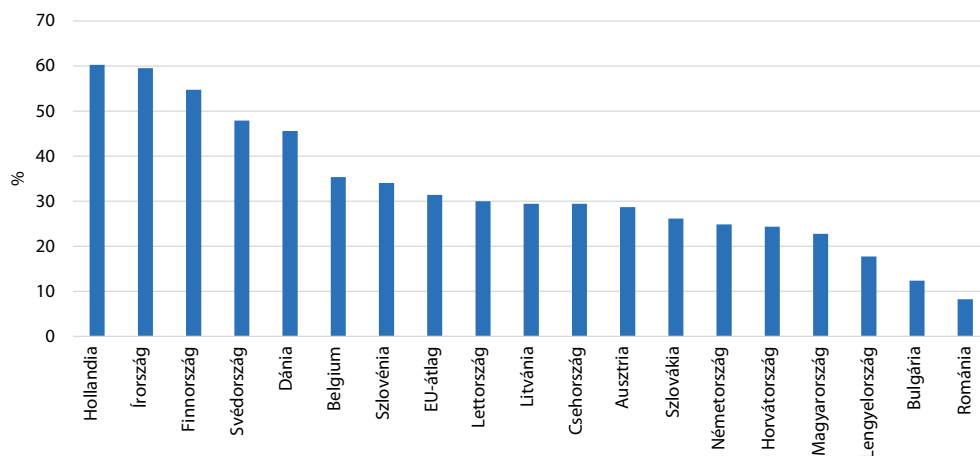
Fontos flowmutató a GDP-arányos kutatás-fejlesztési ráfordítás is. Ezzel kapcsolatban is figyelmeztetnünk kell arra, hogy a kiadás nagysága csak hosszabb időtávon hoz eredményt, amelynek nagyságát a ráfordítások hatékonysága is befolyásolja.

Az EU versenyképessége nemcsak technológiai, hanem emberi és társadalmi ügy is

8. ábra: GDP-arányos K+F-ráfordítás néhány EU-s és EU-n kívüli országban (2023, %)

Forrás: Eurostat 2024. december

9. ábra: Online tanulásban részvétel (online programban tanulás, online tananyag használata)

2024, 25–64 éves korcsoport, %)

Forrás: Eurostat 2024. december 17.

A 8. ábrán a 2023. évi adatokat látjuk. Ezek szerint az EU már 2023-ban jelentős lemaradásban volt a vizsgált EU-n kívüli országokhoz képest. A legújabb tervek szerint pedig 2030-ra tervezi elérni az átlagos 3%-ot. Kérdés akkor, hogy hogyan és mikorra tudja nem elhagyni, de legalább behozni innovációs lemaradását, hangsúlyozva ismét, hogy nyilván nemcsak a GDP-arányos kutatás-fejlesztési ráfordítástól függ egy ország innovációs felkészültsége.

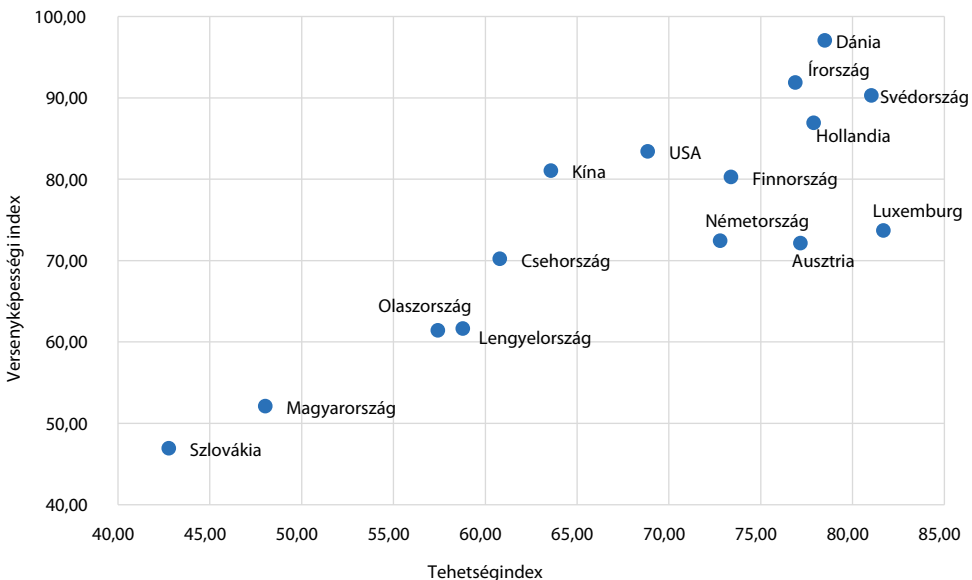
Fel kell figyelni arra, hogy a rangsor élén lévő országok közül többen a versenyképességi listán is élén vannak.

A 9. ábra csak EU-s adatokat tartalmaz, és arra hívja fel a figyelmet, hogy a tudásbővítés digitális lehetőségeit nagyon eltérő mértékben hasznosítják az egyes tagországok. A legjobb eredményekkel Hollandia, Írország, Finnország, Svédország és Dánia büszkélkedhet. A rangsor legvégén pedig Bulgáriát és Romániát találjuk. Feltűnő az alacsony német érték is, alátámasztva azt a megállapítást, hogy tudásbővítésben Németország le van maradva. Nem véletlen ezért, hogy tudáshiány van a gazdaságában. A digitális lehetőségek hasznosítása is hozzájárul a tudásvagyon bővítéséhez, ezért nagyon kedvezőtlenek EU-s szinten a jelentős eltérések is.

Kapcsolatok az egyes indexértékek között

A vizsgált adatok között nyilvánvalóan összefüggések vannak. Ezek szorosságát vizsgáljuk meg a 10–12. ábrán. Először a tehetség és a versenyképesség közötti kapcsolatokat nézzük meg 13 EU-s ország, valamint az USA és Kína esetén.

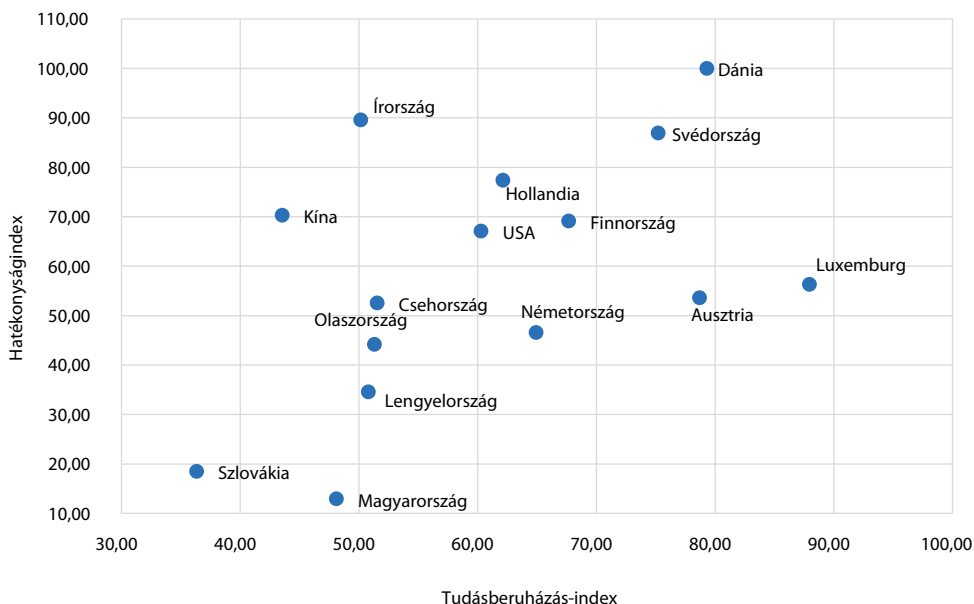
Az ábra azt érzékelteti, hogy a tehetség és a versenyképesség kapcsolatban van egymással, vagyis a magasabb tehetségindex-érték magasabb versenyképességi indexszel jár együtt. Különösen erős kapcsolatot látunk Dánia, Írország és Svédország esetén. Természetesen a kapcsolat erőssége igazolásához hosszabb időtávon lenne szükséges vizsgálni az adatokat. A versenyképesség és a tehetség állapot- (*stock*) mutatók, ezért indokolt lenne mélyebb elemzésekre támaszkodva és az időbeli késleltetéseket is figyelembe véve az ezeket befolyásoló ráfordítási (*flow*) mutatók hatásának erősségét is elemezni.

10. ábra: A tehetség és a versenyképesség összefüggése

Forrás: Az IMD 2024 és IMD Talent 2024 alapján a szerző szerkesztése

Az EU versenyképessége nemcsak technológiai, hanem emberi és társadalmi ügy is

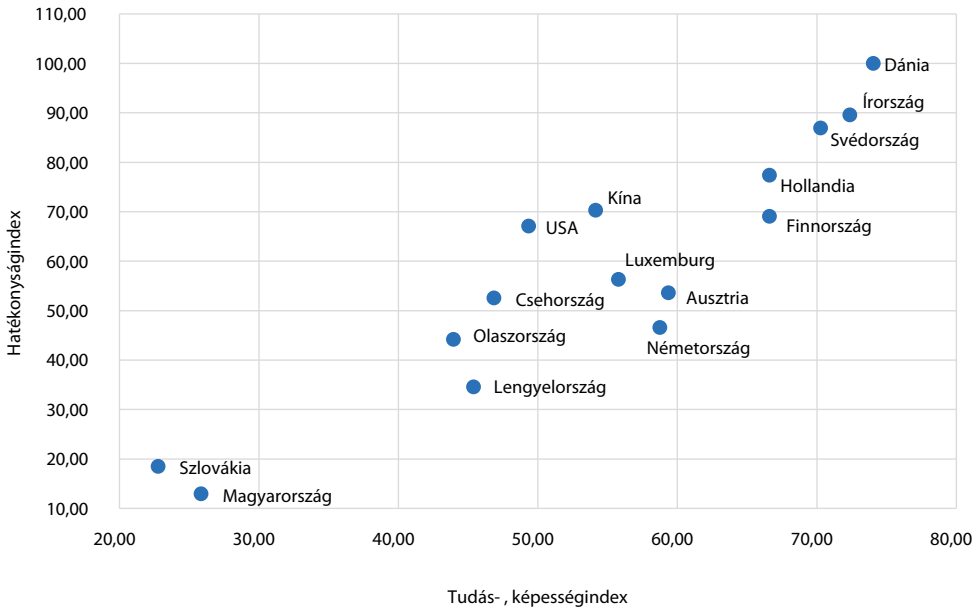
11. ábra: A tudásberuházások és a cégek hatékonysága közötti összefüggés

Forrás: Az IMD 2024 és IMD Talent 2024 alapján a szerző szerkesztése

A 11. ábra egy ráfordítás- (flow-) mutató és egy állapot- (stock-) mutató kapcsolatát vizsgálja. Az ábra szerint a tudásberuházások mint flowmutatók és az általuk befolyásolt eredmény(állapot)mutató, a céges hatékonyság között nem mutatható ki szoros kapcsolat. Ennek egyik oka az, hogy egyrészt a tudásberuházás eredményei nem csak a vállalati szférában jelentkeznek, másrészt a céges hatékonyságra további tényezők, mint például a technológiai színvonal, a menedzsmentszínvonal vagy a szervezeti rendszerek hatékonysága is hatással van. De legalább ilyen fontos az időtényező. Az adott év tudásberuházásainak hatékonyságnövelő hatásai – kivéve, ha azok rövidebb időtartamú továbbképzések – nem jelennek meg ugyanabban az évben. Ezért az összefüggés érzékeléséhez figyelembe kell venni a ráfordítás késleltetett hatását az eredményre. Ez azért nagyon fontos kérdés, mert gyakran azért takarékoskodnak a döntéshozók a tudásberuházásokkal, mert azok eredményeit nem tudják felmutatni túl hamar, például azok nem jelennek meg az adott év növekedési adataiban, amikre a politika szívesen hivatkozik. Ugyanakkor az elmaradt tudásberuházásoknak hosszabb távon biztosan jelentkeznek a hátrányai, ahogyan azt az EU versenyképességi lemaradása is igazolja.

A 12. ábra ismét két állapot- (eredmény) mutató kapcsolatát tükrözi.

A rendelkezésre álló tudás és képességek korábbi ráfordítások hatásait tükrözik. Az ábra azt érzékelteti, hogy a meglévő tudás- és képességszint értéke egyértelműen együtt mozog a termelékenységi értékkel. Meg kell jegyeznünk, hogy a 10. és a 12. ábra összefügg egymással, mivel a tehetségindex, amely kompozit mutató, egyik összetevője

12. ábra: A rendelkezésre álló tudás és képességek hatása a hatékonyságra

Forrás: Az IMD 2024 és IMD Talent 2024 alapján a szerző szerkesztése

éppen a rendelkezésre álló tudás- és képességvagyon. Mindhárom ábra esetén fel kell figyelniük egy fontos dologra: az EU-s országok közötti jelentős különbségekre.

Az adatokból levonható következtetések

A Letta- és a Draghi-tanulmány annak ellenére, hogy a problémafeltáró részben rámutatnak az EU versenyképességének javítását hátráltató humán tényezőkre, a javaslataik között mégis a hangsúlyt a technológiai fejlesztésekre és ezek EU-s forrásokból való megvalósítására helyezik. A szükséges tudásmegszerzés egyik fő forrásának még mindig az EU-n kívüli szakemberek bevonásának felgyorsítását és az EU-n belüli tudásmigrációt tartják. A saját tudásszint általános emelésére nincsenek javaslataik. Ez rövid távú szemléletre utal, hiszen valóban a mai tudásbefektetések sem jelennek meg azonnal versenyképességi hozadékként. Viszont ha elmaradnak, akkor a jövőbeli versenyképességi esélyek is csökkennek. Ezt bizonyítják a bemutatott adatok is. Mint ahogyan azt is megmutatják, hogy az EU a legfontosabb mutatók tekintetében tényleg le van maradva legtöbb versenytársától, az USA-tól, Dél-Koreától és több mutatóra Kínától is.

A tanulmányok hatalmas ráfordításokkal akarják a technológiai lemaradást orvoslani, miközben nemzetközi kutatások bizonyítják, hogy valódi eredményeket a cégek saját befektetéseitől lehet várni. Erre utalás sincs a tanulmányokban. Az általános centralizációs irány pedig nem csökkentené, hanem növelné a cégek, főleg a kisebbek

Az EU versenyképessége nemcsak technológiai, hanem emberi és társadalmi ügy is

adminisztrációs terheit. Egy friss tanulmány¹³ éppen arra hívja fel a figyelmet, hogy a cégek több munkavállalót azért kénytelenek alkalmazni, hogy a különböző EU-s szabályoknak eleget tehessenek. Ez pedig jelentős többletköltséget ró a kisvállalkozásokra.

A 2. táblázatban összefoglaljuk a vizsgált mutatók értékét az EU-ra és a három versenytársországra.

2. táblázat: Mutatók összehasonlítása, indexértékek és százalék (K+F/GDP)

Mutatók	EU-átlag	USA	Kína	Dél-Korea
<i>Állapot- (stock-) mutatók:</i>				
Versenyképességi index	67,70	83,43	81,04	75,92
Kormányzati hatékonyság	49,32	49,80	53,41	47,33
Céges hatékonyság	48,05	67,08	70,33	59,46
Tehetség-versenyképességi index	63,49	68,84	58,18	63,57
Meglévő tudás és képességek	47,97	49,35	54,15	50,64
<i>Ráfordítás- (flow-) mutatók:</i>				
Tudásberuházás	51,73	60,30	49,54	57,25
K+F/GDP (% , 2023)	2,21	3,59	2,65	4,85

Megjegyzés: Az online tanulás- adatokra nem állnak rendelkezésre a versenytársországok adatai, ezért ez a mutató nem szerepel a táblázatban.

Forrás: IMD-tanulmányok és Eurostat-adatok alapján a szerző számítása

A 2. táblázatban azt látjuk, hogy 3 mutatóra az USA, háromra Kína, egyre pedig Dél-Korea van az élen. Négy mutatóra az EU az utolsó helyen van. Az egyik a versenyképesség kompozit mutató, amelynek értékére hatnak a további mutatók értékei. Az egyik ilyen mutató a céges hatékonyság. Hatékonyan működő cégek nélkül nem lehet versenyképességet javítani. A hatékonyság javításához pedig nem elegendők a technológiai befektetések és a jelentős állami segítség. A cégek hatékonyságának emeléséhez a cégek saját forrásaira is szükség van, de fontos lehet a menedzsment módszerek, az irányítási rendszerek színvonalának javítása, és – mindenekelőtt – a képzésbe, beleértve a cégeken belüli továbbképzésbe való befektetések emelése. Ezek a tényezők, bár a hatásuk nehezen számszerűsíthető, de valószínű, hogy a hatékonyság javításához jelentős mértékben járulnak hozzá. Erre mutat rá az is, hogy a meglévő tudás- és képességszint tekintetében az EU el van maradva versenytársaitól. Fontos tudásberuházás a GDP-arányos kutatás-fejlesztés is, amelyben az EU az utolsó helyen van úgy, hogy a friss tervek szerint is csak 2030-ra kívánja elérni a 3%-ot, aminél két versenytársa már 2023-ban többet költött. A táblázat is arról tanúskodik, hogy nem várható jelentős EU-s versenyképesség-javulás a tudásberuházások emelése és ennek kapcsán az innovációs és a termelékenység szint emelése nélkül.

¹³ European Investment Bank 2024.

Végül hangsúlyoznunk kell, hogy a tanulmányok az EU-gazdaság egészének gondjait elemzik, és nem vizsgálják az egyes tagországok helyzetét. Az adatok azonban figyelmeztetnek arra, hogy jelentősek a különbségek az egyes országok esetén nemcsak az országos, hanem a gazdaságszerkezeti adatokban is.

A 3. táblázat a teljes üzleti szektor és 5 ágazat mutatóit foglalja össze a V4-ek és a 4 fejlett gazdaságú ország esetén.

3. táblázat: Termelékenység néhány ágazatban és országban (2022, 1000 euró)

Ágazat	Magyar-ország	Cseh-ország	Lengyel-ország	Szlovákia	Ausztria	Német-ország	Dánia	Svéd-ország
Teljes üzleti szektor	28,71	36,04	33,15	31,96	76,41	74,27	102,26	95,48
Feldolgozóipar	39,77	39,67	38,60	38,33	99,58	96,17	125,34	125,78
Élelmiszeripar	29,71	30,15	32,52	29,44	61,34	53,55	79,53	68,45
Építőipar	21,29	25,29	22,78	16,20	67,50	61,03	68,30	72,98
Szolgáltatások	24,98	31,10	29,29	31,99	67,73	66,55	93,86	90,62
Infokommunikáció	37,31	67,23	43,16	48,01	91,71	93,38	97,80	116,70

Forrás: Eurostat 2024. december 18.

A táblázat adatai bizonyítják, hogy jelentős különbségek vannak az országok között a részletek tekintetében is. Például a magyar üzleti szektor termelékenysége az osztráknak csupán 37,6, a feldolgozóiparé pedig 39,9%-a.

A többi ágazatnál hasonló a helyzet. Ugyanezzel a problémával találkozunk más mutatók, például az innovatív cégek összes cégen belüli aránya tekintetében. Több mutatóval kapcsolatos részletes ágazati elemzésre ez a cikk nem vállalkozhat, mert az maga is egy újabb cikk témája lehetne. A 3. táblázattal arra szeretné ez az írás felhívni a figyelmet, hogy az egyes országok közötti jelentős eltérések, beleértve a gazdaságok ágazati jellemzőit is, csökkentése nélkül az EU egészének versenyképességi, termelékenységi és innovációs mutatói sem javíthatók.

Összefoglalás és javaslatok

A cikk célja az volt, hogy ráirányítsa a figyelmet a két EU-s versenyképességi tanulmány és az abban szereplő javaslatok gyenge pontjaira, illetve olyan összefüggések elemzésének fontosságára, amelyek a tanulmányokból kimaradtak. A cikk adatelemzési lehetőségeit a terjedelem korlátozta. További, például idősoros elemzések tovább mélyíthetnék a cikk következtetéseit. Részletesebb elemzéseket igényelnének a *flow* és a *stock* típusú mutatók összefüggései és a közöttük lévő hatásmechanizmusok időbeli késleltettségének vizsgálata. Megjegyzendő, hogy a szövegben azért maradtak benne az angol kifejezések,

mert magyarul több megnevezés is illeszthető rájuk. (Például a *stock* jelentheti a lét-rejövő vagyont, az eredményt, állapotot és a hatást). Ennek megfelelően szerepelnek a szövegben a magyar kifejezések.

Az elemzések alapján a következő javaslatokat lehet megfogalmazni az EU-s versenyképesség javíthatóságával kapcsolatban:

- nagyobb hangsúlyt kell helyezni a tudásberuházásokra akkor is, ha azok eredményei később jelentkeznek, hiszen a versenyképesség maga is hosszabb távra vizsgálандó jellemző;
- szükség lenne olyan társadalmi jellemzők vizsgálatára, amelyek teljesen kimaradtak a tanulmányokból, pedig hatással vannak a versenyképességre, innovációs és termelékenységi szintre egyaránt. Ilyenek például az EU-intézményrendszer hatékonysága, általában a szervezeti és vezetési rendszerek színvonala EU-s, ország- és vállalati szinten egyaránt, a társadalom bevonása a célok elérésébe vagy az átlagos bizalmi szint;
- az állami finanszírozás mellett nagyobb szerepet kellene szánni a céges ráfordítások növelésére, különösképpen a tudás- és kutatás-fejlesztési beruházások területén;
- az etikai kérdésekre nagyobb figyelemmel kellene lenni, például a kevésbé fejlett országok szakembereinek „elszívása” a saját tudásszintemelés mellett/helyett etikai problémákat vet fel;
- végül a legfontosabb, hogy az EU-nak mint „rendszernek” a működését nem lehet megjavítani a „részek”, a tagállamok teljesítményének közelebb hozása nélkül. Ha erre nem fordít figyelmet az EU, akkor ezzel azt az „üzenetet” közvetíti a kevésbé fejlettek felé, hogy csak erőforrásaikra, például szakembereikre, összeszerelő telephelyeikre tart igényt továbbra is, a „nagy” országok eredményeinek gyors javítása érdekében. Ez a kérdés egyébként szintén etikai szempontnak is tekinthető.

Felhasznált irodalom

DRAGHI, Mario (2024): *The Draghi Report: A Competitiveness Strategy for Europe (Part A), In-depth Analysis and Recommendations, EC (Part B)*. Online: https://commission.europa.eu/topics/eu-competitiveness/draghi-report_en

European Commission (2010): *Communication from the Commission. A Strategy for Smart, Sustainable and Inclusive Growth*. Brussels. Online: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:en:PDF>

European Commission (2023): *EU Competitiveness Beyond. 2030: Looking Ahead at the Occasion of the 30th Anniversary of the Single Market*. Online: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_23_1668

European Investment Bank (2024): *EIB Investment Survey 2024. European Union Overview*. Luxembourg. Online: <https://doi.org/10.2867/53>

IMD (2024): *IMD World Competitiveness Yearbook 2024*. Lausanne: IMD World Competitiveness Center.

- IMD Talent (2024): *IMD World Talent Ranking 2024*. Lausanne: Institute for Management Development.
- KOK, Wim (2004): *Facing the Challenge. The Lisbon Strategy for Growth and Development. Report from the High Level Group Chaired by Wim KOK*. EC. 2004. november. Online: https://ec.europa.eu/councils/bx20041105/kok_report_en.pdf
- LETTA, Enrico (2024): *Much More Than a Market: Speed, Security, Solidarity*. Online: https://single-market-economy.ec.europa.eu/new/enrico-lettas-report-future-single-market-2024-04-10_en
- MUNDSCHENK, Susanne szerk. (2006): *Competitiveness and Growth in Europe: Lessons and Policy Implications for the Lisbon Strategy (INFER Advances in Economic Research Series)*. [H. n.]: Edward Elgar Publishing. Online: <https://doi.org/10.4337/9781781007464.00008>